

Europa skal reddes fra illiberalismen

Af **Marlene Wind** med bidrag fra **Andras Szekacs** til delen om Ungarn.

EU har uhyre svært ved at tackle og modgå den anti-demokratiske tilbagefald, som vi ser i en række lande i Øst- og Centraleuropa. Det er en fare, der er værre end Brexit, fordi den rammer selve kernen af EU's værdier: Demokratiet.

Er det rimeligt, at en polak eller tjekke, der køber en cola eller en flaske shampoo, får en ringere vare end en tysker fra Berlin, hvis produktet markedsføres som nøjagtig det samme? Østeuropæerne har i årevis måttet acceptere, at varer, der blev solgt i deres supermarkeder, var af dårligere kvalitet og simpelthen indeholdt andre – (ringere) - ingredienser end den samme vare solgt i Vesteuropa. Tag Iglo fisk. Dette produkt indeholdt syv procent mindre fisk, når det blev solgt i et tjekkisk supermarked end i et tysk. Det har EU heldigvis nu rettet op på ved - inden for EU - at forbyde firmaer at markedsføre produkter som de

samme, når de reelt ikke er det. Den ulige fødevarestandard er længe blevet set som et eksempel på, at der, på trods af den efterhånden 15 år gamle Østudvidelse, stadig er en mental mur ned igennem Europa, hvor borgere i de central- og østeuropæiske lande behandles som andenrangsborgere. Central- og østeuropæerne er imidlertid også andenrangsborgere, når det handler om demokrati og retsstat. Mange af de lande, der efter Berlinmurens fald og kommunismens sammenbrud omfavnede demokratiet, vender i disse år i stigende grad det klassiske liberale demokrati ryggen og unddrager dermed deres borgere den frihed og retssikkerhed, de aspirerede til under de fredelige oprør efter 1989 og den senere optagelse i EU. I modsætning til spørgsmålet om fødevarestandarder, har EU nemlig været nærmest handlingslammet, når det kommer til at værne om det vigtigste af alt: demokratiet.

Marlene Wind er Professor i Statskundskab. Hun er også leder af Center for Europæisk Politik (CEP) og professor på iCourts, juridisk Fakultet, begge Københavns Universitet. I øjeblikket er hun Global Law Fellow og visting Professor på Leuven Universitet i Belgien.

Denne artikel diskuterer det såkaldte demokratiske 'tilbagefald', som vi ser i visse dele af Europa i disse år, men også baggrunden for og betydningen af EU's manglende evne til at forsvare de liberale værdier, som fællesskabet bygger på. Hvorfor er det så vanskeligt for EU at stå op for sine egne demokratiske principper, og hvilke konsekvenser kan dette få for hele det europæiske samarbejde? Der vil samtidig blive argumenteret for, at nye begreber om hvad demokrati er og bør være i nogle af de centraleuropæiske lande, udgør en af de alvorligste udfordringer for EU siden Berlinmurens fald. Det er en udfordring, der langt overgår migrations- og finanskrise eller Brexit, fordi det liberale demokrati udgør selve fundamentet for den europæiske klub, vi alle er medlem af. Hvis fundamentet vakler, fordi nogle lande ikke længere opfatter sig som liberale (og ikke mindst får lov til gradvist at omdefinere fællesskabets grundlag uden modstand fra EU's ledere), mister selve samarbejdet sin *raison d'être*. Vicekommissær for Kommissionen Frans Timmermans formulerede det meget præcist ved lanceringen af Kommissionens nye 'rule of law' udspil om retsstatsprincippet 3. april 2019. Han understregede, at de liberale grundværdier, som både er klare i EU-traktatens artikel 2, men som også de såkaldte københavnerkriterier, som alle lande skal tilslutte sig, før de kan blive optaget i EU, er helt afgørende, fordi de definerer, 'hvem vi er' som fællesskab. Sagt på en anden

Ifølge den amerikanske tænketank Freedom House's rapport 'Freedom in the World 2019', er Ungarn i dag ikke længere et demokrati.

måde, finder der i disse år en værdikamp sted om, hvorvidt det europæiske samarbejde fortsat skal hvile på de liberale værdier, som har defineret fællesskabet siden dets start, eller om disse blandt andet på grund af fællesskabets nye og langt større diversitet bør skippes til fordel for andre principper. Denne artikel diskuterer disse spændinger og peger på konsekvenserne for det europæiske samarbejde såvel i udenrigspolitikken som i forhold til det indre marked ved at undlade at stå fast på de liberale værdier som EU's vigtigste fundament.

Vejen mod illiberalisme

Ifølge den amerikanske tænketank Freedom House's rapport 'Freedom in the World 2019', er Ungarn i dag ikke længere et demokrati. Ungarn er, som de formulerer det, kun et delvist frit land med "worsening scores for political rights and civil liberties". Freedom House præciserer også, at Ungarn dermed er det første land i EU nogensinde, som ikke længere kan klassificeres som et liberalt demokrati. Det er imidlertid ikke kun Ungarn, der de senere år har vendt det liberale demokrati ryggen. Også Polen og Rumænien har haft svært ved at forstå, at den dømmende magt i et hvert demokrati skal være uafhængig af det politiske flertal og at man ikke bare kan fyre eller tvangspensionere dommere for at beskytte sine egne interesser. Man kan heller ikke, som det for nylig er sket i

Ungarn, oprette et parallelt domstolsvæsen, så den nationale elite kan være helt sikker på, at der kun bliver truffet afgørelser, som den selv kan lide. Særligt evnen til at skelne mellem 'dine og mine penge' har været svær i mange af de 'nye' lande, og korrupsionen er – trods 15 års europæisk integration – enorm. Særligt Ungarn og Rumænien er hårdt ramt, men problemet er stort i flere af de central- og østeuropæiske lande (ligesom også vestlige EU-medlemmer er udfordret på netop dette punkt). Det er således symptomatisk, at den siddende Rumænske regering (og nuværende EU-formand), sidste år fyrede den statsanklager (Laura Kovesi), som har efterforsket korrupsion i det politiske *establishment* og nu forsøger at forhindre hende i at få jobbet som første europæiske chefanklager. Ovenstående (samt flere forhold, som jeg kommer tilbage til nedenfor), fik i 2017 og 2018 Kommissionen og Europa-Parlamentet til at true både Polen og Ungarn med artikel 7 i EU-traktaten. Det er en procedure, som i sidste ende kan fratage landene stemmeretten i Rådet, hvis altså stats- og regeringscheferne vurderer, at landenes ageren udgør en alvorlig og vedvarende trussel mod EU's basale værdier. Senest har Kommissionen og en række individuelle lande, heriblandt Danmark, så advaret Rumænien mod at underminere justitsvæsenet i landet og obstruere korrupsionsbekæmpelsen. Indtil videre er det meste dog endt i ord, men meget lidt handling.

Den ungarske 'strongman' Viktor Orbán proklamerede første gang sin bevægelse mod illiberalisme i en tale i

Transsylvanien i 2014 ved en sommer-sammenkomst for studerende. Ved samme lejlighed nævnte han Singapo- re, Tyrkiet og Rusland som Ungarns nye store forbilleder. Ved at fremhæve disse lande som store illiberale succeser, understregede Orbán, at det liberale demokrati ikke er særlig efterstræbelsværdigt, og at styreformer, der hviler på et stærkt lederskab, en centralisering af magten og begrænset ytringsfrihed for ham var at foretrække. I talen blev der også lagt vægt på familien og kristendommens betydning. Det blev samtidig understreget, at de liberale demokratier i Vesteuropa for længst er stoppet med at forsvare disse institutioner i deres store iver efter at invitere muslimer indenfor og åbne op for LGBT-rettigheder.

Det, der chokerede de fleste mest, var imidlertid hans eksplicitte afstandtagen til det liberale demokrati og hans reference til begrebet 'illiberalisme' – et begreb, der første gang blev anvendt til at karakterisere en ny global autokratisk bevægelse af den amerikanske journalist Fareed Zakaria i 1997 i *Foreign Affairs*. Hvor demokrati og såkaldte 'civile rettigheder' som ytrings- og religionsfrihed normalt er gået hånd i hånd, er disse jævnfør Zakarias i dag ved at bevæge sig væk fra hinanden. Det betyder, at et stigende antal lande godt nok afholder valg og danner regering (ofte med flertal i enten regeringen eller parlamentet), men som så derefter benytter flertallet til at begrænse de liberale friheder, som de, der har stemt på dem, besidder. I stedet kalder man så dette for 'illiberalt demokrati'. Problemet er bare, at disse friheder - i

hvert fald i den liberale version, er fuldstændig afgørende for, at man overhovedet kan tale om et 'rigtigt' demokrati. Det er således en tilsnigelse og en farlig forplumring overhovedet at bruge ordet demokrati i samme sætning som illiberalisme, sådan som Orbán gør, hævder demokratiforskere. Forskning i demokratisk 'back-lash' viser også, at illiberale, eller 'hybridregimer', som de også kaldes, er politiske systemer, hvor der godt kan være kendte demokratiske elementer (for eksempel valg), der får det hele til at forekomme fredeligt og normalt. Alligevel er der samtidig stærke elementer af autokratisk styre. I illiberale regimer eller såkaldte 'electoral autocracies' - valgbaserede autokratier - kan der således sagtens være en opposition, men da ytringsfriheden er begrænset, for eksempel fordi regimet har opkøbt eller lukket den frie og kritiske presse, som det er sket i Ungarn, er der reelt ingen lige og frie konkurrence mellem partierne. At den fri parti-konkurrence ikke længere var til stede i Ungarn ved valget i april 2018, slog OSCE's valgobservatører fast med syvtommersøm i deres alarmerende rapport.

Udover undertrykkelsen eller begrænsningen af de civile rettigheder, sætter illiberale regimer også deres loyale støtter ind i dommersæderne via politisk udpegede dommere, så der ofte kun dømmes i den siddende regerings interesse. Almindelige borgere og virksomheder kan dermed ikke være sikre på, at deres sager bliver afgjort af uparitiske dommere.

Det store spørgsmål er naturligvis, om man som EU-medlem har *carte blanche* til fuldstændig at underkende det liberale demokratis grundpiller og blot kalde sit eget illiberale styre én version ud af flere demokratimodeller, der kan være lige så god og legitim?

Det afgørende, og dermed også farlige, i denne ofte gradvise bevægelse mod illiberal styre, som vi for eksempel har set i Ungarn, men som også Polen og andre forsøger at kopiere, er netop, at det sker næsten umærkeligt. På overfladen ser meget således normalt ud i rigtig lang tid. Der afholdes valg, dannes regering og holdes skåltaler. Imens klapper andre landes ledere i hænderne og ønsker tillykke. Der er ligefrem dem, som med stor beundring i stemmen misunder det flotte valgresultat, trods uafhængige organers rapporter om svindel, ulige medieadgang og urent trav. Problemet er naturligvis, at under overfladen er samfundet ofte så forandret, at hverken vælgere eller den resterende frie presse kan orientere sig ordentligt i, hvad der er op og ned. Dette er netop, hvad der er sket de seneste 8-9 år i Ungarn og delvist i Polen, der dog kun har været styret af det Orbán-beundrede PiS-parti i 3 år og dermed endnu ikke er nået helt så langt i den illiberale retning. For Rumæniens vedkommende er de demokratiske erfaringer så få og korrupsionen stadig så enorm, at demokratiet reelt aldrig for alvor har konsolideret sig.

Naturligvis har internationale organer som Venedigkommissionen, EU-Kommissionen, Human Rights Watch, OSCE med flere råbt vagt i ge-

vær og skrevet et hav af rapporter om det skred, der længe har været undervejs, men det har været meget vanskeligt at råbe regeringslederne op. I EU-toppen, det vil sige blandt stats- og regeringscheferne, har der ikke været appetit på at gribe ind nogen steder, siden man i 2000 greb ind overfor den østrigske regering, der ville samarbejde med Jörg Haiders nazi-sympatiserende frihedsparti FPÖ.

Det store spørgsmål er naturligvis, om man som EU-medlem har *carte blanche* til fuldstændig at underkende det liberale demokratis grundpiller og blot kalde sit eget illiberale styre én version ud af flere demokratimodeller, der kan være lige så god og legitim?

Jeg vender tilbage til dette væsentlige emne nedenfor. Men lad os først lige se lidt nærmere på de konkrete forandringer i forholdet mellem de politiske institutioner, som en sådan illiberal retning har taget i især i Ungarn og Polen. Det er forandringer, som i hvert fald umiddelbart stikker gevaldigt i øjnene, når man ser på, hvad det var for værdier og principper, som østlandene selv accepterede at efterleve, da de blev medlemmer af EU.

EU's optagelseskriterier

Det var og er et krav for at indlede optagelsesforhandlinger med et EU-kandidatland, at det opfylder Københavnerkriterierne. Disse kriterier handler særligt om demokrati og retsstatsprincipper, men omfatter mere end det. Under optagelsesfasen tilbyder EU massiv assistance til såvel implementering af EU-lovgivning som rådgiv-

ning om domstolsvæsen og offentlig administration, finansiering af infrastruktur og økonomi.

De fleste af de regler, værdier og principper, som nye lande skal leve op til, trækker på minimumsstandarder udviklet af kendte institutioner som Europarådet, Europa-Kommissionen og Europa-Parlamentet og gennem retspraksis ved EU-Domstolen og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. Tilsammen udgør de EU's *acquis communautaire*. I forhold til EU-samarbejdets værdigrundlag er artikel 2 i EU-traktaten helt central, og den siger følgende:

”Article 2

The Union is founded on the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities. These values are common to the Member States in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men prevail.”

Københavnerkriterierne blev vedtaget på et møde i Det Europæiske Råd med deltagelse af de dengang 15 medlemslande i København i juni 1993.

De kræver blandt andet, at det land, som søger optagelse har institutioner, der sikrer demokratisk regeringsførelse, menneskerettigheder og beskytter minoriteter, samt at landet i sin styreform baserer sig på retsstatens principper,

Kandidatlandet skal i øvrigt også have en velfungerende markedsøko-

nomi og være i stand til at påtage sig forpligtelserne ved medlemskabet og kunne tilslutte sig EU's mål om en politisk, økonomisk og monetær union.

Overordnet set vil få sikkert have indvendinger mod Københavnerkriterierne som er meget generelle. De ret generelle principper blev dog specificeret ned i detaljen i de design, som Kommissionen udarbejdede til de lande, som ønskede optagelse i EU. Men politikkerne var, da de vedtog kriterierne, sandsynligvis så overvældede af Berlinmurens fald og kommunismens sammenbrud – 'the end of history', som Fukuyama formulerede det - at man slet ikke forestillede sig, at de lande, som man skulle forhandle med, kunne tænkes –igen - at vende demokratiet ryggen. Man fokuserede med andre ord på før-optagelsesbetingelserne for de tidligere kommunistiske lande (uden mange demokratiske erfaringer) og sørgede ikke for at have en værktøjskasse klar, hvis det mod forventning skulle vise sig, at et eller flere lande på et tidspunkt ville vende tilbage til en mere ikke-liberal autoritær styreform. Disse manglende redskaber betaler man prisen for i dag, hvor flere af de central- og østeuropæiske lande ikke ville være kommet igennem EU's nåleøje.

EU's handlingslammelse

Allerede i december 2017 besluttede Kommissionen at indlede en artikel 7-procedure mod Polen, og i september 2018 foreslår Europa-Parlamentet det samme mod Ungarn på basis af Sargentini-rapporten, som er udarbejdet af det hollandske medlem af

Europa Parlamentet Judith Sargentini. Rapporten er meget omfattende og peger i detaljer på, hvordan Victor Orbán gennem de sidste 8-9 år har transformeret det ungarske samfund fra et demokrati til et autokrati. Sandsynligvis fordi Fidesz sidder i den store kristelig-konservative EPP-gruppe, har Orbán indtil videre været skærmet af EU's politiske *establishment* og Kommissionen er i stedet gået efter Polen. Det til trods for, at Ungarns synderegister er betydeligt længere og langt mere graverende. Dette kan dog snart ændre sig, da Fidesz netop er blevet suspenderet fra EPP og kan ryge helt ud af partigruppen i Europa-Parlamentet, hvis landets retsstatsproblemer fortsætter.

Orbán's Fidesz-parti vandt magten i Ungarn i 2010, hvor han fik 53 procent af stemmerne. På grund af særlige fordelingsmetoder endte de imidlertid med 68 procent af sæderne i parlamentet og retten til at ændre forfatningen. Det skete ni gange alene det første år. Landet fik ydermere en ny "grundlov" fra 1. januar 2012, som efterfølgende er blevet ændret syv gange. Herudover har flertallet ændret valglovene (det vil sige reglerne for, hvordan man opnår valg), så det i dag er næsten umuligt for oppositionen at generobre magten.

En vigtig del af den illiberale bevægelse handler som nævnt ovenfor om at konsolidere magten også over domstolene. Den ungarske forfatningsdomstol blev således de facto undermineret, da 11 nye Fidesz-støtter kort efter valget blev udpeget som dommere. I 2012 ændrede flertallet i

FOTO: De illiberale strømninger, der præger dele af EU-samarbejdet i øjeblikket, er langt mere alvorlige end blot en disput om nogle få landes misforståede opfattelse af, hvad demokrati er, skriver Malene Wind og Andras Szekacs.

(Foto: Pixabay)

parlamentet så pensionsalderen for alle dommere fra 70 til 62 år, hvilket betød at 200 dommere blev tvunget til at gå af. Det skulle man tro ville have givet anledning til kritik fra EU-Kommissionen, ligesom det skete i 2017 og 2018 i Polen, men det slap Orbán for. Der blev også oprettet en ny domstolsstyrelse med en leder, der var udpeget af regeringen. Denne kan ansætte dommere til de pladser, der blev ledige som følge af 'de pludselige pensioneringer,' og kan rykke en dommer til en anden domstol uden varsel. Det blev også besluttet, at Højesteret-præ-

sidenten skal have minimum fem års ungarsk erfaring, hvilket betød at Orbán kunne afskedige den siddende præsident.

I 2018 oprettede Orbán som nævnt et nyt parallelt administrativt retssystem, så enhver risiko for, at domstolene skulle gå flertallet imod, definitivt blev ryddet af vejen.

For Polens vedkommende er det også særligt domstolene, som en stigende ikke-liberal regering har ønsket at få kontrol med. I 2016 udnævnte det PiS-dominerede parlament således nye mere regeringsvenlige dommere

til forfatningsdomstolen som led i en justitsreform, der efter sigende skal fjerne de sidste rester af dommere fra kommunisttiden. Få måneder efter indleder EU-Kommissionen imidlertid en undersøgelse af både dette og den stigende kontrol med medierne. I 2017 giver parlamentet justitsministeren magt over anklagemyndigheden i landet samt retten til at hyre og fyre dommerpræsidenter ved de almindelige domstole. I december 2017 indleder EU-Kommissionen en traktatbrudssag mod Polen, og der er intensive møder og kritiske rapporter, der forsøger at overbevise Polen om at rulle deres reform tilbage. I 2018 vækker det så international opsigt, at den polske regering ønsker at tvinge de polske højesteretsdommere på tidlig pension. Folk går på gaderne og dommerne selv nægter at acceptere tvangspensioneringen, der – igen - er begrundet i et ønske om at rydde ud i dommere fra kommunisttiden. Allerede samme dag indleder EU-Kommissionen en artikel 7-procedure mod Polen, hvilket i sidste instans betyder, at Polen kan miste sin stemmeret i Ministerrådet. Sagen kommer også for EU-domstolen, der i 2018 erklærer reformen ulovlig. En del af justitsreformen er også at oprette et nyt disciplinært dommernævn (National Council of the Judiciary), der skal kunne erklære parlamentsvalg gyldige eller ugyldige. Dertil et udvalg, der skal kunne omplacere dommere mod deres vilje. Det er imidlertid kun den tvungne pensionering, som ender med at blive trukket tilbage, efter at EU-domstolen har erklæret den ulovlig. Vi ved ikke i øjeblikket om

Rådet overhovedet vil forsøge at holde PiS-regeringen ansvarlig for de andre dele af justitsreformen, selvom de seneste meldinger viser, at regeringen fortsætter ufortrødent med forsøget på at tage kontrollen over domstolene. I april 2019 har Kommissionen således indledt en ny traktatbrudssag mod Polen, fordi et flertal i parlamentet har indført en ny disciplinær straf mod dommere, hvis de dømmer 'forkert' eller sender sager til EU-domstolen. Det er et ret opsigtsvækkende skridt al den stund, at præjudicielle afgørelser og interaktionen mellem de nationale og de europæiske domstole udgør selve ryggraden i EU's retsorden. En fuldførelse af artikel 7-proceduren er der imidlertid heller ikke meget, der tyder på. Den kræver nemlig enstemmighed, og Ungarns Viktor Orbán har på forhånd erklæret sig uvillig til at bakke op om en sag mod Polen, ligesom også Polen truer med at nedlægge veto mod en artikel 7-sag mod Ungarn.

I Ungarn er det heller ikke kun domstolene, der har mærket Orbáns disciplinerende magt. Det samme har medierne, hvor regeringsvenlige aktører har opkøbt den største del af de landsdækkende medier og samlet dem i et fælles mediekonglomerat, styret af nogle af Viktor Orbáns tætteste allierede.

Herudover har man vedtaget en såkaldt 'Soros-lov', der kriminaliserer NGO'er der hjælper flygtninge, ligesom det er blevet stort set ulovligt for NGO'er at modtage penge udefra til deres aktiviteter (bortset fra EU-midler, som regeringen ikke kan kontrollere). Målet har også her

været at forhindre aktiviteter støttet af George Soros i Ungarn. Orbán har ligeledes tvunget det anerkendte (og Soros-grundlagte) Central European University (CEU) ud af Ungarn og til Wien ved ikke at forny de tilladelser, der skulle gøre det muligt for universitetet at holde åbent. I det hele taget strammer Orbán grebet om universiteter, der ytrer sig kritisk, dikterer, hvad der må forskes i (og har for eksempel forbudt kønsstudier) og har taget styringen med Ungarns Videnskabelige Akademi.

Hvad kan og skal EU gøre?

Problemerne i Ungarn bliver af Orbáns højrenationale venner slået hen som 'de uartige drenge i klassen', som bruger skatteborgerpenge til storstilede kampanjer imod eliten i Bruxelles, fordi han ikke kan lide EU's immigrationspolitik. Men Orbán er ikke særlig meget mere restriktiv end de mange andre europæiske regeringer, der i disse år konkurrerer om at være mest hård i filten overfor immigranter. Til gængæld er han både mere korrump og autokratisk. Med hensyn til korruption blev Orbáns gode barndomsven Lőrinc Mészáros i 2018 udråbt til Ungarns rigeste mand – god for 1,2 milliarder euro. Ifølge et af de få tilbageværende kritiske medier i Ungarn, netavisen Átlátszó, kommer Mészáros' formue fra én bestemt kilde: EU. I 2018 alene vandt han således 826 millioner euro i offentlige udbud, hvoraf 93 procent af pengene kom fra EU's kasser. Pengene er blevet kanaliseret ind i Mészáros' familievirksomheder, ligesom også Orbáns egne børn og fa-

milie er blevet tilgodeset og velhavende i de sidste ni år takket være EU's strukturfondsmidler. Reelt har EU for længe haft for få muskler til at sikre, at de 351 milliarder euro, der omfordelles via strukturfondene og som udgør næsten en tredjedel af EU-budgettet, bruges efter hensigten. Måden at donere penge på har i høj grad hvilet for meget på tillid og for lidt på kontrol og konsekvens. Det er tvivlsomt, om EU kan overleve uden at gøre noget ved dette. Og det handler ikke bare om mere kontrol. Det handler om, at EU bliver nødt til at sikre sig, at medlemslandene respekterer retsstatsprincipperne og demokratiet. Ellers vil korruptionen ikke kunne bekæmpes. Det ser vi kun alt for tydeligt i Rumænien og Ungarn i øjeblikket.

De illiberale strømninger, der præger dele af EU-samarbejdet i øjeblikket, er således langt mere alvorlige end blot en disput om nogle få landes misforståede opfattelse af, hvad demokrati er. Det handler om EU's overlevelse som demokratisk projekt. Én ting er, om man skal blive ved med at poste milliarder af euro i lande, der ser stort på EU's grundlæggende principper. En anden er, at det jo er umuligt at efterforske svindel og korruption, når landene har gjort alt for at underminere den sidste rest af et velfungerende retssystem med uafhængige domstole og anklagemyndighed. Reelt har EU derfor nu tre muligheder: 1) Anvende artikel 7, som ikke i øjeblikket ser ud til at have opbakning blandt stats- og regeringscheferne. Det kan dog ændre sig, hvis PiS taber det næste parlaments-

valg i Polen; 2) Økonomiske sanktioner mod lande, der ikke overholder EU's retsstatsprincipper. Et forslag om dette er vedtaget i Europa-Parlamentet, men EU's regeringsledere har endnu ikke for alvor adresseret denne mulighed; 3) EU kan kræve, at alle lande, der modtager EU-midler, tilslutter sig EU's anklagemyndighed. I mange lande efterforskes korrupsion ikke tilbundsående, fordi den siddende regering ikke selv har nogen interesse i det. Det vil en fælles anklagemyndighed kunne rette op på. Alle tre muligheder bør dermed holdes åbne og tages seriøst, hvis EU selv ønsker at blive det.

Det er også helt afgørende at forstå, at virksomheder og borgere vil miste tilliden og undlade at slå sig ned og operere i lande, hvor justitssystemet er under politisk kontrol. Hvem vil turde tro på, at ens virksomhed behandles upartisk, hvis man skulle få brug for i et land, hvor dette ikke er uafhængigt? Underminering af demokrati og retsstatsprincipperne kan således ødelægge hele det juridiske *aquis*, som det europæiske samarbejde er bygget op omkring.

Mere end valg

I si udenrigspolitik, sin udvidelsespolitik, sin bistandspolitik, men også sit juridiske DNA og opbygning, har EU stået på og forsvaret en liberal version af demokrati- og retsstatsprincipper. Spørgsmålet er naturligvis, om man kan fortsætte med det, hvis EU ikke længere består af demokratier. Ifølge internationale jurister og demokrati-forskere bør et land som Ungarn slet ikke længere karakteriseres demokra-

ti. Det skyldes overvejende, at man ikke kan tale om demokrati, når man ene og alene lever op til den del af demokratidefinitionen, som handler om formel afholdelse af valg og etablering af et 'flertal' i parlamentet. Det liberale demokrati er langt omfattende end valg. Det handler om retsstatsprincippet, uafhængige domstole, beskyttelsen af minoriteter og menneskerettigheder, men også om *good governance* – hvilket blandt andet vil sige fravær af korrupsion og ordentlig regeringsførelse.

Den franske præsident Emmanuel Macron er i øjeblikket den eneste af EU's tunge ledere, der for alvor har taget bladet fra munden, når det handler om den stigende disrespekt for basale demokratiske spilleregler. Han har således sendt et klart signal om, at hvis Orbán, Salvini og Kaczyński for alvor påtænker at underminere EU's liberale værdier samtidig med, at de gerne vil have snablen ned i EU's pengekasser, skal de få kamp til stregen. Disse meldinger er dog langt fra nok. Hvis EU's øvrige ledere ønsker at få vælgernes respekt og anerkendelse ved Europa-Parlamentet den 26. maj, kan det kun gå for langsomt med at følge op - også på den lovgivning, der tager EU-midler fra lande, der skalter og valter med de basale retsstatsprincipper. Kort sagt må EU tage fløjlshandskerne af og forsvare de europæiske værdier. Eller med den svenske statsminister Stefan Löfvens ord i en tale til Europa-Parlamentet: "For hvert demokratisk princip, som svækkes i Europa, vil Europas stemme i verden også svækkes.

